

Hónapló

Parászka Boróka

Átutazók csapdája

Beleestem az átutazók csapdjába májusban Budapesten, amíg Marosvásárhelyről Berlinbe utazva néhány órát eltöltöttem itt. Elt még bennem az illúzió, hogy a helyek, helyzetek, amelyeken áthaladunk csupán rövid megállók végső úti céljaink előtt. Elsuhanó epizódok, szépek vagy rútak, jók vagy rosszak – végső soron mellékes. Bármerre veszi is az útját az ember azonban, valamit magával visz, fontos emlékként, vagy éppen a továbbhaladást nehezítő szennyezésként onnan, ahol csak röviden időzött, maradni nem akart. Végállomásaink és otthonérzetünk kitérőink, átszállásaink, idegenségeink összege.

46

Budapesten nem akartam időzni, Berlin volt az úti célom. Azt gondoltam, kikerülhetem mindazt, amit számomra ez a város most jelent, de eltévedtem. Először jártam a néhány héttel korábban átadott Keleti-pályaudvari metró megállónál, és amíg a helyes irányt kerestem elvonta a figyelmemet egy fiú, aki a bejáratnál állt lobogó hajjal és furulyával a kezében, akár egy Jancsó-film statisztája. Összezavart a látvány, azonnal felébredt bennem a vágy egy másik Budapest iránt, amelyben hosszabban elidőznék. Vártam, hogy felcsendül a fiatal életek indulója – hiába. A hivalkodóan csillogó, tágas, új térben megszólalt a furulya és megcsikordult az a koszló, régi világ, amit kerültem. A fiú a székely himnuszt fújta, bizonytalanul, hamisan, ide-oda kapkodtak a hangszeren kamasz ujjai. Ez a reménytelen, mumifikálódott zene a magyar underground. Csálódott voltam, hagytam, hogy sodorjon a tömeg, így találtam magam a II János Pál téren – nem tudtam hol vagyok. Elfelejtettem, mert el akartam felejteni, mint mellékes, túlhaladható állomást, hogy ebben a városban nincs már Köztársaság tér.

Nem adtam fel, valahogy elvergődtem a Deák térig (egy helynév, ami még ismerős és otthonos): itt újabb kamasz hegedült, és így ugyanaz a kivénhedt zenei giccs kísért, ami megérkezésemkor arcon csapott. Átutazó vagyok, nem tudom, véletlen-e ez az összecsengés, vagy ezek a város állandó hangjai. A kínálat a kereslethez igazodik? Az új generációk a régi generációk, semmi sem változik?

Lennie kell valahol egy másik országnak, városnak, túl a huzatokon, a véletleneken, a megfelelési kényszereken. Az Írók Boltjánál állok meg vásárolni, Marosvásárhelyről Berlin felé itt veszem magamhoz az útravalót. (Ha már viszek magammal valamit innen, könyvet vigyek. Jól megírt, szerkesztett, gondosan közreadott saját szellemi tulajdont.) Jeanette Winterson *Miért lennél boldog, ha lehetsz normális?* című könyve jön velem, mert kíváncsi vagyok a „munkásosztálybeli kísérlet”-ként induló írónőre. Bán Zsófia két évvel ezelőtt megjelent kötete, az *Amikor még csak az állatok éltek* néhány hete jött ki németül – a kritika rendkívüli

érdeklődéssel és elismeréssel fogadta. A magyar eredetit ajándékba viszem. Závada Pál *Természetes fényét* muszáj megvennem, mert retusált képek között nőttem fel, a mit rejtünk? és mit mutatunk? kétségeivel. A berlini képtári látogatások szünetében ezt olvasom majd. Zahar Prilepin *Mert mi jobbak vagyunk* című regénye véletlenül akad a kezembe. A vörös-fekete borító anarchista történetet ígér az orosz forradalmi újgenerációról. Visszhangzik bennem még a kiábrándító metróélmény, megveszem hát Prilepint, hátha segít.

Vonatindulás előtt sosem látott, de régóta ismert internetes barátommal találkozunk. Bölcsész fiú, több év vidéki száműzetés (családi összeomlás, munkanélküliség, hajléktalanság) után most megint Budapesten próbál szerencsét, az új terekben kísértő régi hangok, a névváltoztatással einstandolt nevek ellenére kitart. Van még remény, jó ötlet volt Winter-son és Prilepin. Barátok albérléséből jár állást keresni, ahonnan jön – meséli – a krumplit és a hagymát is kölcsön kéri az emberek az ebédhez. Nem enged fizetni, én pedig szégyellem magam ezért. És szégyellem a nálam lévő könyvcsomagot is.

Örülök, amikor a vonat kifelé tart a Budapestről és az országból – ezért is szégyellem magam. Én itt csak átutazó vagyok. Ahhoz, amit én itt látok-hallok nincs közöm. Csak azt viszem magammal, amit én választok, amiért én fizetek, ami becsomagolható és elvihető. Vajon, csak azt? Minden egyéb felelősség a maradéké? Azoké, akik pénzt dobnak az utcazenészek kalapjába, vagy bosszúsán elfordítják a fejüket, ha nem tetszik a repertoár? Akik leszállnak a II. János Pál pápa téren, vagy visszavonulnak a könyvesboltokba? Azoké, akik krumplit adnak kölcsön? Vagy fekhelyet?

Fogy ismerőseim, barátaim türelme a kívülállókkal szemben, akik köze-
47
zeli, vagy távoli országokból visszafelé mutogatnak, és örülnek annak, hogy nincs közük Magyarországon politikai, kulturális és mindenféle romlásához. Nekem nincs közöm? Dehogy nincs. Érzelmileg, kulturálisan mindenképp kötődöm ide is. Közjogilag nem, hiszen nem kértem a könnyített magyar állampolgárságot. Nem a felelősséget hárítom, a cselekvőképességeim határait látom be. És azt is tudom, hogy ami itt zajlik, azt magunkkal visszük-hozzuk. Mi az átutazás etikája?

Berlinbe érve két ügy követ. Az egyik a hazai, a romániai EP-kampány. A moldáv-orosz-ukrán konfliktusok miatt agresszív, nacionalista, demagóg. Az ideai államelnöki választásokra felkészítő taktikai edzés. Az erdélyi magyar politikai részvétel alig látható, alig értelmezhető. Ez a kampány is csak eszköz a RMDSZ-Fidesz szövetségkötés megerősítéséhez, a magyar-magyar alkuk folytatásához. Ürügy, demonstráció, helyi érdekű helyezkedés az, ami hazuról érkezik, az európai politikához (sem annak kritikájaként, sem támogatásaként) nem köthető. A Bukarest-Marosvásárhely-Budapest távolság, Berlinből pontosan látni, elenyésző. Bármikor szembe találhatom magam otthon azzal, amit Budapesten olyan könnyebben hagyok a hátam mögött. Mit teszek majd akkor, ha ez bekövetkezik?

A másik ügy, ami a tovább, és meghaladás illúzióival szembesít, egy Magyarországon kavargó különös eszmecsere. Még mindig az áprilisi választások utójátéka az „értelmiségi vita”, amit Vári György izzít fel a Népszabadságban megjelenő publicisztikájával (*Egy értelmiségi szerep*

nyugdíjazása, május 9.) A téma különböző formában évek óta jelen van a magyar sajtóban. Nevezték már a „baloldali elit” válságának, hibájának, bűnének – politikai hovatartozástól függően. Vári – a korábbi baráti elmarasztalókhöz, kritikusokhoz és vádlókhöz hasonlóan nevesít: Konrád György és Heller Ágnes nyilatkozatait értékeli. Rosszul érint a cikk. Nem azért, mert barátaim között heves, alig kezelhető viták alakulna ki ennek kapcsán. Ez akár Vári erénye is lehetne, ha jól értem, a szerzői szándék a megoldatlan konfliktusok fogalmi pontosítása, és a párbeszéd kikényszerítése. De nem ez történik.

A fogalmi tisztázás helyett nagyon sok esetben a tábor-logika érvényesül, újabb és újabb ellenségképek születnek. Néhány éve még azt hittem, a cigányellenesség, az antiszemitizmus, a szegényellenesség és a nacionalizmus ad keretet a magyar közéletben tapasztalható leszámolási rítusokhoz, és politikai oldaltól függ, hogy ezeket, hol, kik és hogyan gyakorolják. Mostanra azonban egyértelművé vált, bárki lehet ellenség. Származási helytől, osztály hova tartozástól, pártpreferenciától, ízléstől, kortól, nemtől függetlenül. Mindenki harca mindenki ellen – ilyennek tűnik messziről (talán részvétlenül, talán igazságtalanul) Magyarország.

Követem a szövegről szóló indulatos beszélgetéseket, értem, hogy a számonkérés mellett a „valódi”, „kritikus”, „eredményes” ellenzék, a tovább haladás iránti igényt fogalmazzák meg sokan. Megdőbbsent azonban, mennyire sorvad az eszmecserek társadalomtörténeti, eszmetörténeti kontextusa. Nyugdíjazásra vár az az értelmiségi „szerep” – hangzik a (Konráddal szemben is) megfogalmazott elmarasztalás – amely tekintélyelvű és nem veszi figyelembe a társadalmi, politikai kontextust, érdekegyeztetést, a döntéshozást megalapozó tényeket. Amely értelmiségi gyakorlat nem kritikus és nem önreflexív.

48

1974-ben írja meg Konrád György és Szelényi Iván *Az Értelmiség útja az osztályhatalomhoz* című közös munkáját. Ennek egyik kiindulópontja, hogy koronként, társadalmanként változik, milyen tudásért milyen hatalom jár, vagy nem jár. Annak az elméletét, hogy az értelmiség nyugdíjazása hogyan és miért zajlik, a „kritikai vagy reflexív értelmiségi szociológia” kereteit Konrád és Szelényi dolgozta ki. Nagyjából oda jutott a magyar helyzetértékelés 2014-ben, ahonnan az értelmiség lehetőségeiről való gondolkodás 1974-ben elindult. Negyven éves kör zárult be. Mindebből semmiképpen sem szeretnék a vita állására vonatkozóan következtetéseket levonni. Egyrészt azért, mert túlságosan kevés kívülrőlként a helyzetismeretem, másrészt azért, mert nem vagyok meggyőződve, hogy valóban szemben álló felek egymástól eltérő igazságáról van szó, amely igazságok közül választani kellene.

Távolról számomra csak az sejlik fel mindebből, hogy lényegét tekintve az értelmiségről alkotott régi és az új kép azonos: ha ez az elit megtalálja a maga időszerű, társadalmi szerepének, felkészültségének megfelelő szerepet, akkor hatalmi tényezővé válhat. Mi történik akkor, ha az értelmiség akkor sem juthat hatalomhoz, ha mégoly korszerű és önreflexív? Magyarország – sok-sok más országgal együtt – elég jó terep ennek a problémának a vizsgálatára. És annak belátására, hogy mi a feltétele az átszállásnak, továbbhaladásnak. Ha, egyáltalán van elmozdulás.

Azon a napon, amikor a Népszabadságban megjelenik a Konrádról és

Hellerről szóló cikk, Berlinben Heller szólal fel az Európai írók Konferenciáján. Beszélgetőtársai (Leonidas Donskis, Carolin Emcke, Andrej Nikolaidis, Camille de Toledo) határozottan és kedvesen vitatkoznak vele az európaiságról. Ilyen kérdések hangzanak el: mi az ára annak, ha a politikai gyakorlat inkább csak retorikai teljesítményben mérhető? Mennyire korszerűek az európai politikai fogalmaink? Az európaiság kapcsán egyértelmű-e mit jelent a bent- és kívülállás? Európa-barát, de önnön elégtelenségét pontosan érzékelő és érzékeltető beszélgetés. Eszembe jut, egy másik, mostanában kevéssé emlegetett történet, az 1973-as filozófus per, melynek fontos következménye volt – írja Weiss János eszme- és politikatörténeti összefoglalójában –, hogy magát a filozófiát ítélték el. Így aztán az nem is vett részt, olvasható a Fordulatban megjelent tanulmányban, a rendszerváltás folyamatában. Tulajdonképpen azóta sem nagyon látható – teszem hozzá – magyar nyelvterületen. A filozófia vesztésre áll – írja ugyanerről az ügyről Kiss Endre az Egyenlítőben. Ez így volt a rendszerváltás előtti és utáni két évtizedben – az eredmény, a kudarcok, tévedések sora ismert. És ha ez így van, és a kérdés az, hogyan visszük tovább mindezeket, hogyan szállunk át, akkor – apropó értelmiségi szereptévestésről szóló vita – ezen lehetne változtatni.

Végel László

Fügefafa és hátizsák

49

Nem kis izgalommal álltam a spliti hallgatóság elé, hogy a *Neoplanta, avagy az Ígéret Földjéből* olvassak fel részleteket. Mit értenek az itteniek az egészről?, töprengtem. Kedvemet szegte az is, hogy a szervezők napokon át a közönség hiányára panaszkodtak. A splitiek áprilistól késő őszig azért nem járnak kulturális rendezvényekre, mert kezdődik a turista-idény, októbertől pedig azért, mert egész nap esik az eső, vagy pedig a csontfagyasztó bóra miatt nincs kedvük esténként kilépni az utcára. A bóra egyébként is a legfőbb ellenségnek számít. Ha a dalmátoknak a mediterránt dicsértem, akkor gyorsan letorkoltak, látogassam meg őket télen, s lássam, milyen itt az élet. Emellett azt is tudnom kell, mondogatták, hogy Split belvárosában nincs központi fűtés, a villanyáram drága, úgyhogy egy átlagos jövedelmű család tagjai telente a konyhában húzódnak meg. A szállodákban van központi fűtés, tehát a telente idelátogató turistáknak jó dolguk van. A turista egyébként is állandó beszédtema. A helybeliek nem nagyon kedvelik, de kénytelenek eltűrni őket, hiszen több tízezer ember a turizmusból él. Nyáron szidják, télen meg várják őket. Három-négy hónapig dolgoznak, aztán arról meditálnak, hogy milyen unalmas az élet. A drága üzletek üresek, az unatkozó csinos elárusítónők gazdag turistákról álmodoznak.

Az irodalmi estre tényleg alig jött el két tucat embernél több, de mégis váratlan fordulat történt. Megjelent a horvát közszolgálati televízió

stábja, és vagy ötperces riportban számolt be az eseményről. Ez még a szervezőket is meglepte, mert eddig hiába küldözgették Zágrábba a meghívókat, a stáb évek óta nem jelentkezett. A főváros rá se hederít a provinciára. Vigasztaltam őket, minden főváros ilyen. Nekem két fővárost kell elszenvednem, ezenkívül van még egy harmadik is, a kisebbségi főváros, vagyis Szabadka.

Ma sem tudom megmagyarázni, hogy miért szállt ki a zágrábi stáb, s miért sugárzott még aznap riportot, tény azonban, hogy a riport után még néhány tengerparti városba meghívtak, s mindenütt nagyobb közönség előtt szerepeltem, mint Splitben. Így meghosszabbodott a dalmáciai tartózkodás, aminek nemigen örültem, mert a dalmátok kioktattak, hogyan gondozzam a temerini fügefánkat. Tavasszal le kell nyesni a friss hajtásokat, hogy a fa törzse erősödjön. Sietnem kellett volna vissza.

Igyekeztem is. Temerinben megnyestem a fügefát, majd körülnéztem Újvidéken. Elsőnek egy szenvedélyes Fidesz-párti fiatalemberrel találkoztam. Elismerem, nem neofideszes, hanem vérbeli ősfideszes, akkor is az volt, amikor ez a párt vesztesre állt.

Gondoltam, szóba kerül a nagypolitika, ezért megelőzésésképpen a fügefa gondozásával kezdtem. De hibába próbálkoztam. Jó neked, mondta, az Adriát élvezted, miközben itt zajlott a választási kampány. Képzeld el, mondta a Vajdasági Magyar Szövetség is Fidesz-párti lett, panaszolta. No és, miért ne, hümmögtem. Hát, azelőtt Gyurcsánnyal cseresznyéztek egy tálból, háborgott. A vállamat vonogattam, ő pedig fájdalmas arckifejezéssel kijelentette, hogy kiábrándult a Fideszből is, mert szemrebbenés nélkül elfogadja a kétes színeváltozásokat.

50 Nem faggattam arról, hogy akkor melyik párt felé tendál, melyikből ábrándul ki pár év múlva, inkább visszakanyarodtam a fügefa témájára. Mégis igazuk van a dalmátoknak, magyaráztam, le kell nyesni a friss vadhajtásokat, hogy azok ne szívják el a fa törzsétől az erőt. De ő továbbra is a választási eredményeket taglalta. Szerbiában pedig az egykori szerb radikálisok győztek, a néhai Seselj-pártiak. Ők azok, akik szendvicset kínáltak, hogy távozzunk Magyarországra. Mi magyarok pedig koalícióra léptünk velük. Ezt már nem tudom megemészteni, hiszen ez azt jelenti, hogy a Fidesz is az egykori szélsőjobbosokkal parolázik.

Nem kommentáltam ismerősöm keserű megjegyzéseit, mivelhogy megelégteltem a pártcsatározásokat. Egyébként is egyre nehezebb eligazodni ügyes-bajos dolgaikban. A fiatalemberrel a rendszerváltás kezdetén ismerkedtem össze, amikor ismeretlen magyarországi fiatalok kopogtattak az újvidéki lakásom ajtaján, bemutatkoztak, és lelkesen hozzátették, hogy fideszesek. Az előszobában hagyták a hátizsákjukat, és mentek tovább, hogy körülnézzenek a városban. Kíváncsiak voltak, és mindent tudni akartak. Elejtett mondataikból megértettem, hogy Magyarországot akarják megváltani. Kétségtelen, hogy ugyanaz a remény éltette őket, mint engem 1968-ban. Ezért voltak rokonszenvesek.

Rájuk gondoltam a háború kitörésekor is, akkor már hadkötelezettként nem utazhattam Magyarországra, ők többé nem kíváncsiak Újvidékre. Erthető, hiszen otthon akadt dolguk. Azokban a hónapokban az újvidéki utcákon szemléltem a terepszínű egyenruhába öltözött „patriótákat”, kora reggel pedig hallgattam a Kossuth rádió reklámját: „Hall-

gass a szívedre, szavazz a Fideszre!” Ismerősöm panaszát hallgatva azon töprengtem, hogy hová tűntek azok a hátizsákos fiatalok. Többé nem utaznak Újvidékre, csak én emelem fel néha a hátizsákomat, és ülök fel a pesti vonatra. Meglátogatom a régi barátaimat, aztán indulok vissza. Nem találkozom többé azzal a lelkes hanggal, önként vállalt újvidéki remeteségemben néha felkattintom a televíziót, és komor, szigorú tekintetű, önmagukkal elégedett magyar politikusokat látok.

Eltűnt a mosoly a budapesti arcokról!

Közben arra is rájöttem, hogy Budapesten (is) kerülni kell a veszélyes tereket. E téren megfelelő tapasztalattal rendelkezem. Újvidéken például a külvárosi utcák veszélyesek, néha bizony megvillannak a késpengék, s eldördül egy-egy revolver. Budapesten viszont a Kossuth tér lett bajjós-latú. Meggyőződhetett erről Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke, akit éppen a Kossuth téren szélsőjobboldali szélsőségesek hazaárulónak neveztek, aztán leköpködték. Nem hiszem, hogy a tettesek nem tudták, kiről van szó, hiszen a Fidesz választási nagygyűlésén, a Hősök terén éppen Pásztor István agitált lelkesen és önfeledten a Fidesz mellett. Mégis hazaáruló lett belőle? Mondhatná bárki, hogy ezúttal egy sajátos jobboldali konfliktus tört ki, de azért köpködni nem kéne. Nem véletlen incidensről van szó! Budapest néhány terén az elmúlt években történtek hasonló esetek. Pásztor emberi méltóságának megsértése miatt joggal tiltakoztak az anyaországi pártok, de ez nem elegendő. Eljött az ideje, hogy a politikusok elejét vegyék a brutális beszédnek, a hazaárulózásnak, a nemzetárulózásnak, a janicsározásnak, a sunyi vagy nyílt antiszemitizmusnak, a romaellenes virtuskodásnak, s ebben éppen nekik kell jó példát mutatniuk. Amilyen a közéleti beszéd, olyan az utcák és a terek ökle, a csőcselék köpete. És nemcsak akkor kell tiltakozni, amikor egy-egy politikus személyét gyalázzák, hanem akkor is, amikor az egyszerű polgárt fenyegetik vagy ütlegetik. Pár évvel ezelőtt éppen a Vajdaságban magyar szélsőjobbosok ütlegettek egy fiatal vajdasági magyar író, akkor a vajdasági magyar politikai elit hallgatott. Most viszont tiltakozott. Mindkét esetben szólni kellett volna! Nem lehet a saját verőlegényeinket jó és nemzethű hazafiaknak nevezni, mert ezzel nyitjuk fel Pandora szelencéjét.

Szerbiában némileg csökkent a hazafiúi láz, s növekedett a munkahelykeresés. Meghalt Dobrica Ćosić, a szerb nacionalizmus atyja, aki a halála előtti interjúban azt üzenté híveinek, elég volt a háborúból, kimerültek a patrióta tartalékok, legjobb lenne elfelejteni Koszovót, hiszen az végképp elveszett. A szerb szélsőjobb szó nélkül maradt, s terjed a tanácstalanság. A politikusok bejelentik, drámai napok következnek, nagyon meg kell szorítani a nadrágszíjat. Csökkentik az állami alkalmazottak fizetését, az sem kizárt, hogy a nyugdíjakat is csökkentik. Az újságokban olvasom, hogy Szerbiában a győztes Szerb Haladó Párt, amellyel a Fidesz-párti ismerősöm elégedetlen, naponta ezer új taggal gyarapodik. A polgárok cserbenhagyják régi pártjukat, és a győzteshez csatlakoznak. A magyarázat egyszerű: a nagy létbizonytalanságban munkahelyet keresnek, a pártok munkaközvetítő hivatalokra emlékeztetnek. De már az ilyesféle ügyeskedés sem hoz biztos sikert. Az egyik ilyen új párttag kifakadása jut eszembe. Azt mondta, a választások előtt, tehát idejében át-

surrant az egyik pártból a másikba, természetesen a vesztesből a győztesbe, s ennek köszönhetően végre sikerült munkahelyhez jutnia az egyik városi köztársaságnál. De mi történt ezek után? A választások után a győztes párt elnöke, az új kormányfő azt nyilatkozta, hogy a köztársaságokban nagy elbocsátások várhatók, mert azokba túl sok pártaktivista fészkelte be magát. Az ismerősöm a fejét vakargatva sópánkodott: „Meddig tart még ez a purgatórium?” Bizony, túl hosszúra sikeredett a rendszerváltási purgatórium, és csakugyan nem látni a végét.

A tanácstalanságot nagy döbbenet szakította meg. A nagy esőzések miatt kiöntöttek a folyók, a víztömeg áttörte a gátakat, betört a falvakba és a városokba. Még a halottak számát sem lehet pontosan megállapítani. Családok veszítették el mindenüket. A hőerőműveket elkeseredetten védik. Eddig több mint 25 ezer ember hagyta el az otthonát. A kár akár egymilliárd euró is lehet. Még Belgrád is veszélybe került. Belgrád polgármestere igazi fatalistaként nyilatkozott: „A gátak megerősítését elvégezték, most arra várunk, hogy kiderüljön, a Száva vízszintje emelkedni vagy csökkenni fog.” Szerbia kormányfője, Aleksandar Vučić a helyszínen tartózkodik, intézkedik, saját kezével hordja a segélycsomagokat. Jól ismert kelet-közép-európai és balkáni jelenet. Kormányfők a gáton!

Lágh Júlia

52

Életképek

Többlépcsős pesti költözködésem során már átadtam kiürített lakásomat, de az újban még nem tudok megtelepedni. Vándorlok, cuccaim szerzetését, ebben a fölfordulásban a közügyekre is másképp figyelek.

A Szabadság téren az első bontásoknál még jelen voltam, aztán már nem, mert csomagolnom kellett hosszú életem tárgyi nyomait, kellő szortírozás, lomtalanítás után. Közben sokat gondoltam rájuk, akik helyettem is, helyettünk is ott voltak, és szomorúan tapasztaltam, hogy ahogy múlnak a napok, mintha egyre kevesebb szó esnék róluk, talán mert nincs elég sok újdonság. Csak (csak?) egy csoport van, elég kicsi csoport a magukat demokratának tartó, igazságkereső, emlékezetőrző ellenállók ezek szerint aprócska tömegében. Akik természetesen, meggyőzően, derűsen és kitartóan tették a dolgukat: kiállni a szabadságért és igazmondásért. Úgy éreztem, az ország becsületét mentik meg.

Hát ezt kevesen érezték így. Miután egy savanyú képű máspolitikus hisztisnek nevezte őket, egyre több kommentár mert fanyalogni, leginkább úgy érvelve, hogy milyen jól el lehet terelni ezzel a figyelmet a fontosabb dolgokról. Gyakori érv ez mindenféle témában. Hogy ez meg az, csak figyelemelterelés. Sosem értettem. Nem a dolgot magát nézik, hanem sanda, képzelt szándékokat keresnek. A történelemhamisító, giccses mélynemzeti ideológiát sulykoló, XIX. századi eszmei és esztétikai tartalmakat hordozó, emlékműnek látszó tárgy ügye, gondolom, nemsokára le-

kerül a napirendről, miközben a mű meg fölkerül a talapzatára. Mi pedig úgy, ahogy hozzágyűrődünk ehhez a tömeges óhaj szerint újraválasztott rendszerhez, és a centrális erőter periferiáján élve elvegetálunk valahogy.

Mert ezt már ismerjük, a belső emigrációt, kibírtunk negyven évet az ilyen-olyan komcsik alatt is; minden elmúlik egyszer. Azt én már valószínűleg nem érem meg, de ez mindegy is, nem rólam van szó. Különben is, van különbség. Nem olyan ez, mint akkor. Mert a fizikai és szellemi határokat ma már nem lehet bezárni. Itt ülök egy 220 lakosú dunántúli kis faluban, a laptopom hangszórójából a *France Culture* kifinomult szellemű európai adása szól, belélegzem a nagyvilágot, és rákattintok a *Libération* képkinálatára, mi történt a héten, tömören fotókban elbeszélve.

Tizenhat éven aluliaknak nem ajánlott. Mert ne higgyük azt, hogy csak nálunk van gáz, dehogyis; sokszor, sok helyen, sokkal rosszabb. Sok a vér. Erős képek ezek, nagy többségben a Reuters helyi fotósainak művei, van köztük néhány AFP-s felvétel is.

Ködben úszó jelenet, mintha felhők között, fekete ruhás, letakart arcú férfi lebeg a levegőben, nyilván éppen ugrik, mégis lebegni látszik. A cím szerint a rendőrség összecsapása a tüntetőkkel, Ankara, Törökország. A kép egy részét ferdén eltakaró füstgomoly erős feszültséget jelez.

Járdaszélen ül egy férfi, ordít, ölében alélt, talán halott gyerek, Pieta-pózban tartja. Háttérben a kőfal előtt rozoga fotel. Kormányerők légitámadása Aleppo városa fölött, tudjuk meg a feliratból, egy szír emberi jogi szervezet szerint 33 halálos áldozattal.

Fiatalkorú fekete férfiak tömött sora, egy kerítés tetején ülnek, előttük másikkal drótkerítés. A kép közepén a többiek vállán emelkedve meztelen testtel áll egy férfi, magasra tartott karral, égnek emelt mutatójával kiált valamit. Afrikai migránsok próbálnak bejutni a melillai spanyol enklávéba. Marokkó.

Itt érdemes megállnunk egy kicsit.

Melilla autonóm spanyol város Afrika északnyugati partjainál, az Ibériai-félszigettel szemben. Az Európai Uniónak ez a miniatúr darabja beékelte spanyol terület Marokkó földjén, ellenállhatatlan vonzást gyakorol a bevándorolni vágyó fiatal afrikaiak tömegére, nem riasztja vissza őket a régebben három, 2005 óta már hat-hét méter magas, szögesdróttal megerősített, háromszoros drótkerítés. Hónapok óta gyalogoltak, át a Száhel övezeten, Maliból, Elefántcsontpartról, Nigerből, Guineából, sokadszor kísérelik meg az átjutást, tudják, hogy Európában is válság van, mondja egyikük, de akkor is, Afrika és Európa, az olyan, mint a pokol és a paradicsom...

Nézem a videót, megrendítő látvány a háromszoros, szédítően magas drótkerítés, 11 kilométer hosszan Melilla körül, ellenőrző kamerákkal, elektronikus riasztóval, amely érintésre azonnal jelez a határfigyelő irodán. Ehhez képest a mi hajdani vasfüggönyünk játékszer volt. A megfigyelő kamerák felvételein látni, ahogy több százan egyszerre rohanják meg a határt – hónapok óta készültek a közös akcióra –, másznak föl a drótkerítés magas tetejére, onnan ugranak át a hét méter magasban a második, majd a harmadik kerítéssorra; életveszélyes. Ahogy a tengeri

átkelés is életveszélyes a lélekvesztőkön, sokan bele is hálnak, emlékszünk a tavalyi katasztrófára Lampedusa közelében.

Miért is félünk ezeket a fiatalokat beengedni előregedett, lassan néptelenedő, gazdag és önző kontinensünkre?

A következő képen a Sóban Pácolt Dodó gúnynevű kopasz, kövér úr pózol újonnan megnyitott örömtanyája előtt, amelyet volt bátorsága DSKlubnak elnevezni. Amiért be is pereli a hajdan ígéretes, de önmagát csúnyán lejárató politikus, DSK, Dominique Strauss-Kahn, akivel egyébként együtt állnak majd bíróság elé lányok futtatása és kereskedelme gyanújával.

Ezután jön egy argentin gól képe, és már vissza is megyünk mindennapi horrorunkba, ami az életünk, csak nem szeretjük látni.

Arkansas. A viloniai nagy tornádó pusztítása után egy férfi és a lánya segít szomszédainak összeszedni a romok közül, ami még használható – mondja a felirat. Hordalék, itt-ott kisebb tüzek, sűrű füst a földön, sötét felhők az égen. A szereplők fáradtan nézik a pusztítást. Szereplők, mondom, mert olyan a jelenet, mint egy katasztrófafilmben. Csakhogy nem fikció. Valóság.

Egy Babu Babu nevű fotós képe Madrasból, festmény, színház, árnyjáték, holdbéli jelenet, bármi lehet: bárányfelhős ég alatt, hófehér halmok között sovány, magas, fekete árny lendületesen böködi a fehér talajt egy hosszú bottal; ördögfigurának látszik. Egy indiai munkás sóhegyek között dolgozik.

54 Hátterben, hegyoldalban egymás fölé épült fehér házak, előtérben beton- és vasrúdtörmelékek kupacának tetején guggol egy fiatalember. Palesztin férfi nézi az izraeli buldózerekkel lerombolt házát egy menekült-táborban, írja a szöveg, az izraeli katonai hatóságok szerint nem volt építési engedélye.

Végre jön egy derűs kép: gyerekek fociznak, igaz, éppen egy temetőben, és az egyik srác egy félig ásott sírból fejeli ki a többieknek a labdát, de mégis, gyerekek játszanak, ezt jólesik látni. A vállmagasságig a megásott sírban álló kisfiú albinónak látszik, a háttérben a három focizó fiú feketének, aggódva nézem a szöveget, de nem, szerencsére nem Afrikában vagyunk, ahol sok helyen a mai napig tartják magukat félelmetes hiedelmek az albinó gyerekek különféle levágott vagy kivágott testrészeinek gyógyító varázshatalmáról. Afrika egyes részein albinónak születni életveszélyt jelent. Ilyen ez a mi kis Földünk. Ez is van, meg úrkutatás és világháló is. A focizós kép különben a braziliai Bahia állam egyik falujának temetőjében készült.

A következő képpel átröppenünk Dél-Koreába: egy szép fiatal lány keretezett fényképe, magasan világítva a sötétben maradt, gyászoló tömeg feje fölött, a kompkatasztrófa áldozatainak tiszteletadásán. Miért kell ilyen fiatalon, ártatlanul meghalni?

Algír. Abdelaziz Bouteflika leteszi az elnöki esküt negyedik újraválasztása után. Nem látszik a képen, hogy toloszékben ül. De olyan meredten néz a kamerán túli félelmetes semmibe, mintha a saját kísértetét látná; 77 évesen választották meg negyedik mandátumára.

Megint vér. Sebesült férfi, fején átvérzett kötés, inge telefröcskölve vérfoltokkal. Elgondolkodva áll, valószínűleg egy mentőautó előtt vagy mö-

gött, közben mintha valamit rágsálna. Ukránpártiak tüntetésén megsebesült férfit ápolnak Donyeckben, olvassuk a feliratot. Akárhol lehetne széles e bolygón. A következő képen igen dinamikus utcai jelenet, négyöt férfi hosszú botokkal ütlegel egy földön összegörnyedő embert: orosz-párti szeparatisták vernek egy ukránpárti tüntetőt.

Gyász. Földön ülő asszony sír az üres utcán egy családtagja letakart holtteste fölött, akit a helyi rendőrség szerint akarattal gázolt el egy autó. Kína.

Közép-Afrika. Alvónak is hihetnénk, ahogyan a gyékényen fekvő fél oldalára fordulva látjuk, csak csukott szemű arca és lábfeje látszik ki a tarka mintás afrikai kendők alól. De ez a nő nem alszik ott, az út vöröslő porában, hanem halott. Akkor ölték meg, amikor menekült: egy afrikai vezetésű nemzetközi szervezet próbálta az ország északi részébe menekíteni a moszlimokat, hogy eltávolítsa őket a keresztényekkel való konfliktusoktól Banguiban. A konvojt a keresztény milicisták megtámadták. Az efféle incidensek gyakoriak, Közép-Afrikában kisebb-nagyobb szünetekkel tíz éve tart a polgárháború.

Tajvan. Rozsdaszínű fényben, füstgomolyok közepén magányos tűzoltó próbál a feladathoz kicsinek látszó fecskendőjével szembeszállni a tűzvésszel, amelyet az ország atomprogramja ellen tiltakozó tüntetők provokáltak az útra kiöntött étolajat lángra gyújtva.

Három gyönyörű ívben homorító test a levegőben: magasból leugorva fiatalok gyakorolják a parkurt vagy parcourt vagy pk-t, ezt a nemrég divatosá vált, látványos testi bravúrt: akrobatikus helyváltogatás mindenféle, leginkább városi talajon, ugrást, falra felfutást és szaltókat is beleértve, olyan elemekkel tarkítva, mint a hiphopban, mindezt lehetőleg valahol magasan, a levegőben, mondjuk akár két házkémény között.

Sanghaj félig ködbe vesző sziluettje fölött a levegőben élesen kirajzoló egy szabad stílusú motokrosszmutatvány, íves kézenállás a motor kormányán, könnyedén és elegánsan, a hangulatban van valami az ET film híres képéből, amikor a gyerekek a levegőben bringáznak. De ez itt nem mozi, hanem az extrém sportok versenye Kínában.

Aztán megint Aleppóban vagyunk, romok, gomolygó por- és füstfelhőben a szabad szír hadsereg katonája gránátot dob a kormányerők felé, de lehetne ez fordítva is, ahogy lehetne a felvétel más országban, másik polgárháborúban is.

Az indiai filmek díjkiosztásának ceremóniáján egy amerikai és két bollywoodi színész pózol. Azután egy ukrán bokszoló, majd egy orosz-párti szeparatista terepruhában, maszkkal, egy vérebet tartva pórázon, szintén pózol a kamera előtt. Majd az éneklő Mick Jagger húséges viaszmasát látjuk, két hölgy még csinosítja, mielőtt bekerül a prágai viaszmúzeumba. Végül egy elgyötört moszlim asszony, ölében csontsovány, picike ikreivel ül a földön, elmenekült burmai (Mianmar) otthonából, mint még vagy 140 ezren az ENSZ becslése szerint, a buddhistákkal való konfliktusok elől. A menekülteknek semmilyen ellátásuk, élelmük nincsen.

A Nemzetközi Úrállomásra fölszereltek néhány kamerát, amely folyamatosan közvetíti, ahogyan ez a szépséges kék bolygó, mert tény, hogy a képeken nagyon kék és nagyon szép, méltóságteljesen, lassan fordul tovább. Jó látni, hogy mégis mozog a Föld.

Dalos György

Ország és világ

Berlin, 2014. május 11.

Molnár Zsolt szocialista képviselő tényként beismerte, hogy azonos azzal a fehér kapucnis fiatalemberrel, akinek az arcképét annak idején a 168 Óra című hírmagazin publikálta. Vagyis jelen volt az 1992. október 23-i tüntetésen, amelynek résztvevői, többek között szkinhedek, megakadályozták Göncz Árpád köztársasági elnököt beszédének megtartásában. Mindazonáltal Molnár kitart amellett, hogy sohasem tartozott a bőrfejúekhez, s a fehér kapucnit kizárólag a szemerkélő eső miatt húzta a fejére. Némi jóindulattal akár el is fogadhatnám ezt a magyarázatot, ám használható munkahipotézisként mégis abból indulok ki, hogy az ifjú Molnár a maga tizennyolc évével bőven bekerülhetett a rossz társaságba.

Akkori félrelépésének most nem várt következménye lett: a jobboldali média vele próbálja igazolni a bizonyítottan szkinhed múltú és ma jobbkios Sneider Tamás parlamenti alelnöki tisztségbe emelését, ha másként nem, „nektek is van saratok” alapon. Ugyanakkor a parlamenti bizottságok körüli osztozkodás során kultúránk Dúró Dóra gyöngéd anyai kezébe került. Ebből bizony nem sok jó fakadhat, különösen, ha figyelembe vesszük a honanya világnézetét, amelyet ő maga átütő nyelvi erővel fogalmazott meg: „Mi elsősorban a magyarságnak a kérdéseivel foglalkozunk: *a holokauszt, az nem elsősorban a magyarságot érintette, hanem inkább a zsidóságot. Mi inkább szeretnénk Trianon-felvonuláson részt venni*” (1. MV, 2010. július). Mindegy, mondhatnánk nyeglén, a kultúrának már úgyis annyi, de mekkora mázli, hogy „miénk” lett a nemzetbiztonsági bizottság, élén Molnár Zsolttal!

56

Egyébiránt a fehér kapucnis történet valakiknek már régen meglehetett a fejében, csak jókor került elő, ahogyan a másik időzített bomba is: Simon Gábor afférja. Zaftos ügy, több százmilliós perértékkel, belekevert volt feleséggel, bissau-guineai útlevéllal, a mellékszereplő öngyilkosságával. A médiában a két tábor gyanús üzelmei már-már versenyszerű jelleget öltenek. „Korrupcióban az MSZP vezet a Fidesz előtt”, hirdeti a „Mandiner”, és „Melyik a korruptabb párt, a Fidesz vagy az MSZP?”, firtatja a „Gyakori kérdések” elnevezésű portál. Akihez ez az információ eljut, az a soron következő kormánypárti botrány, trafiknyitás, stadionépítés stb. olvastán csak vállat von. Május 25-én pedig nagy ívben elkerüli a szavazóhelyiséget. Ugyan mi dőlhet el azon a napon?

Jonathan Swift mintha előre megsejtette volna a mai magyarországi viszonyokat, amikor a Liliput gondjait ecsetelő miniszterrel ezt mondta Gulliver fülébe: „Tudnia kell, hogy hetven hónapja immáron két hevesen küzdő pártra szakadt az ország politikai tábora, a Trameksan és a Slameksan pártokra. Az egyik párt alacsony cipősarkot visel, a másik magasat. A magas sarkúak a régi rendszer hívei, de őfelsége inkább az alacsony sarkúakat alkalmazza a kormányzásban, és minden állást velük tölt be, amint bizonyára észre is vette már. Ő császári felsége sarkai leg-

alább egy drurral alacsonyabbak, mint az udvaroncoké (drurr, ez egy hüvelyknek tizennegyed része). A feszültség a két párt között ott tart már, hogy nem esznek, nem isznak együtt, nem is beszélnek egymással.” (Karinthy Frigyes fordítása.)

Azon a májusi napon, amikor Angela Merkel a WDR Európa-fórumának peremén meglehetősen hűvösen fogadta Orbán Viktor kézcsokját, konferencián vettem részt, amelyet egy korábbi, 1988. május végi konferencia emlékének szenteltek. A valamikori nyugat-berlini találkozáson („Ein Traum von Europa” – Álom Európáról) ötvenkét író vitatkozott a földrész megosztottságáról népes közönség előtt és komoly sajtóvisszhanggal.

Bécsben éltem akkor, európai szempontból elég bizonytalan státuszban. Még 1987 májusában úgynevezett munkavállalási engedéllyel utaztam ki, amelyhez osztrák barátaim szereztek egy – valljuk be, fals – meghívást. Ugyancsak baráti szálon jutottam egy külvárosi, földszintes, egyszobás, de olcsó önkormányzati odúhoz, jogtalanul, ezért bejelentés nélkül. A nem túl barátságos osztrák idegenrendészet szemében csak turista voltam, és kezdetben három hónaponként meg kellett hosszabbítanom a tartózkodási engedélyemet. Alkalmi szellemi munkákból éltem, jövedelmem zömmel német bankszámlán landolt. Hitelkártyát nem adtak, csak egy csekkfüzetet, s minden egyes csekkre rápecsételték a „Területidegen” megjelölést. Pénz ilyenformán csak Nyugat-Németországban vehettem fel, oda viszont külön vízum kellett. Így kezdődött kalandos életem a szabad világban.

Maga az álomkonferencia is kalandosan alakult számomra. Alig érkeztem meg Nyugat-Berlinbe, a szállodában ért Lendvai Pál üzenete. Meghívott, hogy másnap este vegyek részt a bécsi TV Club 2 „Nem kell mindig Kádár” vitájában. E pajkos cím az előző hét nagy eseményére, Kádár János leváltására, az általa fémjelzett korszak végére utalt. A meghívás csütörtök estére szólt, Nyugat-Berlinben péntek délutánra voltam beütemezve. Aggódtam az idő szűke miatt, de Haraszti és Konrád, Heller és Fehér egyszerre unszolt, hogy menjek, mert valakinek a demokratikus ellenzék hangját is kell hallatnia. Münchenen keresztül utaztam, épphogy elértem az adáskezdést, több mint fáradtan bocsátkoztam vitába Rényi Péterrel, akit nem nagyon lehetett meggyőzni a többpártrendszer elkerülhetetlenségéről. Viszont vita közben idegességében annyi ropit fogyasztott, hogy a végén már-már megsajnáltam. Másnap reggel a müncheni átszálláskor légi biztosításba kerültem – húsz járatot töröltek, köztük a nyugat-berlini gépeket. Félórás késéssel értem vissza a konferenciára, a feldúlt szervezők vasárnapra tették át a felszólalásomat. Iszonyúan resteltem magam, s hazatérvén megnyitottam életem első határidőnaplóját.

Hogy miért kellett Münchenen keresztül repülni, és nem a Kelet-Berlinbe vivő közvetlen járáttal? Azért, mert az NDK-ból már évekkal azelőtt kitiltottak az ottani ellenzékkel fenntartott kapcsolataim miatt. Így azután személyesen is érdekelt voltam a konferencia munkapapírján feltett kérdés megválaszolásában: „Hogy nézne ki egy olyan Európa, amely megszabadult Jalta kényszerzubbonyától?” Nyugat-Berlinben Jalta nem szorult magyarázatra, a jaltai értekezleten felosztott befolyási zónák átjárhatatlanságának elég brutális jelképe volt a konferencia helyszínétől

két buszmegállónyira található határzár. Konrád Gyuri proponálta, hogy az írótalálkozó nyilatkozatában intézzenek direkt kérdést Gorbacsovhoz: „Mennyi pénzért hajlandó lebontani a berlini falat?” A javaslatot elég nagy fejcsoválás fogadta, nem is került be a nyilatkozatba. Másfél esztendő múlva a Brandenburgi kapunál török migránsok gyermekei árulták a félelmetes erődítmény frissiben bontott darabjait.

Jalta az idei május elsejét – hogyan is mondták annak idején? – impozáns, színpompás felvonulással ülte meg. A polgármester rövid beszédében felidézte a régi szép időket, amikor, úgymond, „még egy hatalmas, soknemzetiségű országban ünnepeltünk. És ez az ország ma újjászületőben van!” Délután a hagyományos „jaltai piknik” keretében „saslik-, bor- és zenei fesztivált” rendeztek. Evett-ivott, táncolt és dalolt az egész tengerpart Feodoszijától Jevpatorijáig – olvasom a Novosztyi Kríma című helyi lapban.

58 A sikeres putyini országgyarapítás súlyosan érinti a félsziget idegenforgalmát. A hagyományos beutazók több mint felét kitevő ukránok legalábbis az idén elmaradnak. Az orosz autós és vasúti megközelítés a határátlépés miatt minimálisra fog csökkenni. És bár a belföldi repülőjegyek árát állami szubvencióval 120-140 euróra szorították le, nem nagyon bízhatnak a hatásban, ami abból látható, hogy a reklámok hazafias érzésekre apellálnak: orosz ember, úgymond, idén a Kanári-szigetek és Thaiföld helyett a Krímet részesítse előnyben. Megvallom, engem egyetlen úti cél sem csábít annyira, mint a Fekete-tenger gyöngye, csak hogy... Hol vannak azok az idők, amikor egy hét jaltai tartózkodás repülőjeggyel és hotellel együtt 500 euróba került, és Frankfurtból közvetlen járaton juthattunk el A.-val Szimferopolba? Ha most indulnék, egyedül a repülőjegy 280 euróba kerülne, az út pedig maga volna a stressz. A Krím nyugati repülőtereikről ma már csakis oroszországi átszállással érhető el, Bécsből, Münchenből, Londonból, Helsinkiből vagy Zürichből jövet, s az utazás jó esetben 9 óra 55 percet, rosszabban 13 óra 35 percet vesz igénybe. Ennyi idő alatt közvetlen járatral New Yorkba is el lehet vergődni átszállás nélkül. Fontosabb azonban, hogy míg Ukrajnába vízum nélkül lehetett beutazni, mostantól, ha éppen a Krímbe vágnék, sorba kellene állnom a berlini orosz konzulátuson. Azt már nem. Eg veled, gyönyörű Jalta, fenséges Aj Petri, csodálatos Bahcsiszeráj – elegendem van a határokból, s már most bejelenthetem: idei vakációmát Szombathelyen kívánom eltölteni.